

Po končani svetovni vojni leta 1918 je koroška proga izgubila značaj tranzitne železnice. Vzrok temu so bile novo začrtane državne meje na zahodu. Proga je povsem lokalna. Varnostne naprave, kolikor so bile v posameznih postajah, so demontirali in uporabili na prometno se razvijajoči progi Zidani most—Zagreb.²⁹

OPOMBE

1. J. Mal: Zgodovina slovenskega naroda str. 547-550. — 2. Carinthia št. 7 z dne 31. VII. 1841. — 3. Planinski vestnik (1913-1919), Janez Koprivnik, založilo Sokolsko društvo Maribor 1923 — 4. Iv. Mohorič, Industrializacija Mežiške doline, str. 249. — 5. Ibidem kakor pod 4, str. 247. — 6. Geschichte der Eisenbahnen der öst. ung. Monarchie, zvezek II/I str. 295. — 7. Carinthia št. 12 od 19. marca 1842. — 8. Geschichte der Eisenbahnen zvezek II/I stran 259. — 9. kakor pod točko 4: Borba za železniško zvezo, str. 257. — 10. Carinthia št. 12/1842. — 11. Kronika slov.

mest, letnik III, št. 3-1936. — 12. Geschichte der Eisenbahnen zvezek I/I str. 355. — 13. Kakor pod t. 10 str. 50-53. 14. kakor pod točko 11 str. 335-356. — 15. Kakor pod točko 13 str. 315/316. — 16. Kakor zap. št. 13 str. 356. — 17. Drž. arhiv Ljubljana, fasc. 1/1855-5 št. 17: Vortag des Präsidenten J. Scheliessnigg über die Frage, was die Handels-und Gewerbekammer Kärntens nach allerhöchsten Genehmigung des Eisenbahnnetzes des neuen Concessionsgesetzes zu thun habe — 18. Kärntens gewerbliche Wirtschaft von der Vorzeit bis zur Gegenwart; herausgegeben von der Kammer der gewerblichen Wirtschaft für Kärnten, 1950, str. 462. — 19. kakor pod št. 7, stran 356. — 20. Laibacher Zeitung št. 165, dne 23. julija 1857. — 21. Kakor pod 18, str. 356/357. — 22. Kakor pod točko 4 str. 251/257. — 23. Isti vir kakor pod 11 str. 412/413. — 24. Die Staatsbahn von Wien bis Triest von August Mandl, str. 186. — 25. Gospodarski razvoj Maribora, društvo ekonomistov Maribor 1956 str. 15/25. — 26. Ibidem kakor pod točko 22 str. 411/412. — 27. Zapiski in spomini pisca tega članka. — 28. Isti vir kakor pod točko št. 17. str. 462. — 29. Zapiski pisca tega članka.

OB 150-LETNICI VOJNIH OPERACIJ 1813—1814 V MEJAH ILIRSKIH PROVINC

FERDINAND TANCIK

Pred 150 leti sta morali ilirska in italijanska vojaška sila zaradi premoči avstrijske vojske zapustiti tisti del jugoslovanskega ozemlja, ki ga je obsegala država 7 ilirskih provinc. Tako je Avstrija likvidirala to Napoleonovo državno tvorbo, ki je Franciji omogočala trgovino z vzhodom. Avstriji zapirala vzhodnoalpske prehode in ji onemogočala dohod k morju, bila najvzhodnejši protiangleški blokadni člen v Sredozemlju in krepila francoski politični pritisk na Turčijo in Rusijo.

Napoleonove težnje po francoski hegemoniji nad evropskimi državami v začetku XIX. stoletja so povzročile 1812 francosko-rusko vojno, ki je na zasneženih ruskih poljanah zasenčila dotedanje vojne uspehe vrhovnega poveljnika Velike armade in povzročila razpad njegove politične ureditve Evrope. Po porazu francoskega cesarja v Rusiji so tudi drugi pokorjeni evropski narodi pričeli uresničevati svoje težnje po neodvisnosti. Narodno prebujenje je zajelo zlasti Nemčijo in Italijo. Iz teh stremljenj je nastala šesta evropska koalicija, v kateri so bile včlanjene Anglija, Rusija, Prusija, Švedska, Španija in Portugalska. Bloku evropskih držav s protifrancoskim političnim programom se ni pridružila Avstrija, ker se je njen cesar Franc I. zavedal sorodstvenih vezi z Napoleonovim dvorom in je hotel ohraniti dediščino velikega francoskega cesarstva svojemu vnuku in sinu Napoleona in Marije Luise. Avstrija tudi ni želela popolnega poraza francoskih

oboroženih sil že zato, da se ne bi mogla okrepiti Prusija. Metternichu je pa pomenil Napoleon tudi branik proti anarhiji, ki naj bi varoval Evropo pred revolucijami. Avstrijska diplomacija je hkrati upala, da bo Napoleon povrnil Avstriji vsaj del ozemelj, ki jih je zavojeval v prejšnjih vojnah, za njeno pomoč in nevtralnost. Zato je junija 1813 Metternich postal posrednik med Napoleonom in koalicijskimi vojnimi silami. Ker so bila njegova pogajanja brezuspešna, je 10. avgusta 1813 h koaliciji pristopila tudi Avstrija in napovedala Franciji vojno.

Tedanji guverner Ilirskih provinc (Les Provinces Illyriennes), otrantski vojvoda Joseph Fouché, ki je sledil Henriju Bertrandu in Junotu, je prevzel tudi ilirsko vojno organizacijo, ki jo je ustvaril prvi ilirski guverner Auguste Marmont.

Marmont je obdržal krajiško vojno organizacijo in obnovil 1. liški, 2. otoški, 3. ogulinski, 4. slunjski, 5. prvi banski in 6. drugi banski krajiški graničarski polk. Oba ban-

ska polka sta se imenovala polka lovcev Ilirije (Régiments de chasseurs d'Illyrie). V ilirskih graničarskih polkih je služilo 16.518 mož. Z ukazom z dne 12. II. 1810 je bila ilirska oborožena sila razdeljena v 2 diviziji. 1. divizija, ki so jo sestavljali 4 hrvaški graničarski polki, je imela svoje poveljstvo v Ljubljani, 2. divizija, ki je obsegala otoški in liški hrvaški graničarski polk pa v Zadru, kjer je bil tudi dalmatinski orožniški polk. V Ljubljani ustanovljena 1. rezervna četa se je kasneje preoblikovala v Ilirski polk, ki je imel 3 bataljone. Ker so se po miru sklenjenem v Schönbrunnu 14. oktobra 1809, zmanjšale francoske oborožene sile v Iliriji le na 1 divizijo s 6.000 možmi, je guverner leta 1810 iz 10.000 prostovoljcev ustanovil Narodno gardo in Ilirsko floto, ki je imela 2 galeji, 2 brika, 10 topnjač in 20 čolnov. Flota je branila ilirsko obalo in luke. Štiri mobilizirane hrvaške bataljone je Marmont leta 1810 odredil v Dubrovnik, Kotor, Gorico in Palmanuovo. Na področju province Vojne Hrvaške so leta 1812 ustanovili 1. in 3. hrvaški začasni polk (Régiments provisoires croates), ki sta prešla v sestav Velike armade in sodelovala v francosko-ruski vojni. V začetku 1813 so ustanovili še 2. hrvaški začasni polk, ki je v sestavi 12. divizije sodeloval na nemškem bojišču. Nadalje so avgusta ustanovili tudi 4. hrvaški začasni polk, ki so ga premestili v Italijo, novo ustanovljeni 1. hrvaški huzarski polk je pa odšel v Francijo.

Garnizije sedmih ilirskih provinc, ki so jih sestavljali pretežno domačini s francoskimi poveljniki, so se pridružile vojski italijanskega podkralja princa Eugena Beauharnaisa. Poleg Narodne garde in orožništva so bili na ilirskem ozemlju v začetku francosko-avstrijske vojne še 4 francoski, 4 italijanski in 8 hrvaških bataljonov, ki se niso mogli učinkovito upirati znatno močnejšim avstrijskim oboroženim silam, ki jih je poleg tega podpirala še angleška vojna mornarica.

Vzporedno z vojnimi dogodki v Srednji Evropi se je vojna približevala tudi severovzhodnim mejam Ilirije. 2. rezervna skupina avstrijske glavne armade ali notranjeavstrijska vojska, ki ji je poveljeval general baron Johann Hiller, se je premestila iz Prage v Bruck na Muri. Od tam je v začetku avgusta krenila proti Celovcu in Velikovcu. Ena njena brigada je preko Auseeja in Salzburga povezovala glavnilno z Reussomijevimi enotami na Bavarskem, Fölseisova brigada je iz Celovca prispela

v Celje, Radivojevičeva pa je krenila dalje proti jugovzhodu ob Savi in vkorakala v Zagreb.

Francosko-italijanska vojska princa Eugena je imela 7. avgusta 1813 vrhovno poveljstvo v Vidmu. V njem so bili: podkralj, njegov generalni pribočnik general Giflenga, načelnik generalštaba divizijski general Vignolle, načelnik topniškega štaba divizijski general St. Laurant, načelnik inženirstva polkovnik Simon-Moydier.

Prvo operativno skupino generalnega podpolkovnika grofa Greniera so sestavljali 1. in 2. divizija. 1. divizija divizijskega generala barona Marcogueta, ki je imela 11 bataljonov s 7189 možmi in 20 topovi, je bila ob Soči. 2. divizija divizijskega generala Gratiena je imela 11 bataljonov s 7.486 možmi in 18 topovi in je bila pri Vidmu. Trije njeni bataljoni so tvorili garnizijo v Beljaku.

Drugo operativno skupino sta sestavljali 3. divizija divizijskega generala barona Quesnela, ki je imela 12 bataljonov s 7.777 možmi in 18 topovi pri Vicenzi in Castelfrancu in 4. divizija divizijskega generala grofa Verdiera, ki jo je tvorilo 11 bataljonov z 8.200 možmi in 16 topovi, in je bila pri Bassanu in Feltri.

V tretji operativni skupini divizijskega generala grofa Pina so bile tele enote: 5. divizija divizijskega generala barona Palombinija, ki je imela 12 bataljonov z 9.563 možmi in 16 topovi, v Padovi in Mestri, 6. divizija brigadnega generala Lecchija, ki jo je sestavljalo 12 bataljonov s 7.891 možmi in 16 topovi in je imela po eno brigado v Ljubljani, Karlovcu in Reki, ljubljanska konjeniška divizija generala Mermeta, ki je imela 12 eskadronov s 1.800 možmi in je bila nastanjena v Padovi in Trbižu, nadalje rezervna pehotna divizija generala Bonfantinija, ki so jo sestavljali 3 bataljoni z 2.469 možmi, v Montechiaru, in končno topniška rezerva z 18 topovi in 8 havbicami v Vidmu.

Celotna francosko-italijanska armada podkralja Beauharnaisa je štela 50.575 mož pehote, 1.800 konjenikov in 150 topov. Vštevisi konjenico, topništvo in tehnične enote je imela okroglo 55.000 mož.

10. avgusta je koncentriral princ Eugen v Vidmu 6 divizij in okrepil z eno brigado posadke v Trbižu in Beljaku, z drugo pa v Ljubljani in Trstu. Istočasno se je zbralo v Karlovcu 6 hrvaških graničarskih bataljonov. Druge enote hrvaške brigade so bile razporejene v garnizijah v Karlovcu, Reki in na severni meji Ilirije.

Štiri dni po avstrijski vojni napovedi, 16. avgusta 1815, so bile Gratiénova divizija v Trbižu in Beljaku, Quesnelova pri Gemoni in Marcoguetova pri Gorici, Belottijeva brigada Lecchijeve divizije v Ljubljani, v Karlovcu hrvaška brigada generala Janina in general Garnier je na Reki poveljeval 400 hrvaškim graničarjem in bataljonu lahkega italijanskega pehotnega polka.

Glavnina notranjeavstrijske armade topniškega generala barona Johanna Hillerja je bila v začetku avgusta še v dolini Mure in je štela 34 bataljonov, 4 eskadronov in 120 topov. Imela je približno 35.000 mož.

16. avgusta je bila Hillerjeva 2. rezervna skupina avstrijske glavne armade razdeljena v dve krili. V vrhovnem poveljstvu, ki je bilo na levem krilu in nastanjeno v Celovcu in okolici, so bili: poveljnik notranje avstrijske vojske topniški general baron Johann Hiller, načelnik generalštaba generalmajor Richter Bienthal, načelnik topništva generalmajor Smola in načelnik tehničnih enot generalmajor Pechi. Desnokrilno skupino avstrijske vojske so sestavljale naslednje enote: brigada generalmajorja Stanislavljeviča, ki je bila razporejena pri Ischelu in Usovu na Moravskem ter Radstatu in so jo sestavljali 1. bataljon 15. drugega sikuleškega (Szekler) graničarskega polka (kasnejšega 6. pehotnega polka romunskega kralja Karla), 1. bataljon 17. drugega vlaškega graničarskega polka (kasnejšega 50. pehotnega polka badenskega velikega vojvode), 2. eskadrona 9. Frimontijevega (Erdödyjevega) huzarskega polka in 3 trifuntni topovi. Stanislavljevičeva brigada je štela 3.000 mož. Brigado generalmajorja Ludwika Ekhardta, ki je bila pri Spittalu na Dravi, so sestavljali: madžarski 8. Wurmserjev lovski bataljon, madžarski 15. drugi sikuleški graničarski polk in 4 eskadroni 9. Frimontijevega huzarskega polka in 3 trifuntni topovi. Brigada je imela vsega 3.000 mož.

Divizijo desnokrilne skupine generala Marschalla so sestavljali: brigada generalmajorja Winzianskega, ki je imela 2 bataljona madžarskega 39. pehotnega polka barona Duka, 2 bataljona slavonskega 53. pehotnega polka Ivana Jelačića in 1 šestfuntno baterijo s 6 topovi; divizion generala barona Frimonta je bil v sestavi brigade generalmajorja Vlasića, ki je imela madžarski 9. Grethov lovski bataljon, bataljon hrvaškega 9. petrovaraždinskega graničarskega polka (kasnejšega 70. pehotnega polka), 6 eskadronov madžarskega 10. Stipsicejevega (Meszarosovega) huzarskega pol-

ka in eno konjeniško baterijo s 6 topovi; konjeniška brigada generalmajorja grofa Vecseya Hajnacskeöja je imela 6 eskadronov 1. ulanskega polka Merwelta in 6 eskadronov 3. ulanskega polka nadvojvode Karla; brigado generalmajorja Pulskega Esetfalskega so sestavljali 4 bataljoni koroškega 26. pehotnega polka Hohenlohe-Bartenstein (kasnejšega koroškega pehotnega polka, od 1817 italijanskega, od 1866 madžarskega) in 1 šestfuntna baterija s 6 topovi; divizion generala Marzianskega je sestavljal brigado generalmajorja J. Mayerskega, ki je imela 3 bataljone furlanskega 13. pehotnega polka Reiskega (kasnejšega češkega, od leta 1815 moravskega, od leta 1830 gališkega pehotnega polka), 4 bataljoni štajerskega 27. pehotnega polka Chastelerja in 1 šestfuntna baterija s 6 topovi; divizion generala Marquisa Sommarive z brigado generalmajorja barona Stutterheima, ki je imela 1 bataljon grenadirskega polka Wolsperga, 1 bataljon grenadirskega polka Chimanija, 1 bataljon grenadirskega polka Faberja in 1 šestfuntno baterijo s 6 topovi; in poleg teh še 1 bataljon grenadirskega polka Purcellija; konjeniška brigada generalmajorja barona Wredeja je imela 4 eskadroni 2. dragonskega polka Hohenlohe (ki je leta 1860 postal oklepniški, leta 1867 10. dragonski polk in leta 1873 15. huzarski polk), 6 eskadronov 5. savojskega dragonskega polka (1860—1867 je bil 1. dragonski polk, kasneje 13. dragonski polk). Celotna divizija generala Marschalla je štela 21 bataljonov, 28 eskadronov, ki so imeli 17.000 mož in 30 topov.

Brigada generalmajorja Jožefa Fölseisa je bila pri Celju in je levo krilo notranjeavstrijske vojske povezovala z desnim krilom. Sestavljali so jo: 1 bataljon 7. brodskega graničarskega polka (kasnejšega 78. pehotnega polka), 2 bataljona štajerskega 16. pehotnega polka Lusignana, ki je imel svoje vojno okrožje v Mariboru (1815 je postal italijanski, 1866 madžarski in 1872 hrvaški pehotni polk), 2 eskadrona 5. huzarskega polka Radetzkega in 1 polovična trifuntna baterija s 3 topovi. Brigada je štela vsega 3.000 mož.

Levokrilno skupino notranjeavstrijske vojske topniškega generala Hillerja je tvorila divizija generala Pavla Radivojeviča, ki je bila razporejena v Zagrebu in njegovi okolici. Levokrilno skupino so sestavljale: brigada generalmajorja barona Avgusta Živića Roherskega, ki je imela 1 bataljon madžarskega 52. pehotnega polka nadvojvode Franca Karla, 1 bataljon 5. varaždinskega

sko-križevskega graničarskega polka iz Bjelovara (kasnejšega 16. pehotnega polka); brigada generalmajorja Rebrovića, v kateri so bili 2 bataljona madžarskega 52. pehotnega polka nadvojvode Franca Karla in 1 bataljon 8. gradiščanskega graničarskega polka iz Nove Gradiške (kasnejšega 16. pehotnega polka); brigada generalmajorja grofa Lavala Nugenta je imela 4 eskadron 5. huzarskega polka Hradetzkega in 1 polovično trifuntno baterijo s 3 topovi; divizija generala Radivojevića je imela vsega 9.000 mož in 9 topov. Topniška rezerva 2. rezervne skupine avstrijske glavne armade je bila v Celovcu in je razpolagala z 72 topovi.

V začetku vojnih operacij med francosko-italijansko in notranjeavstrijsko vojsko je bilo središče koncentracije glavnine 2. rezervne skupine avstrijske glavne armade generala Hillerja v Celovcu in njena predhodnica je segala ob levem bregu Drave zahodno do predmestja Beljaka, medtem ko so enote generalmajorja Ekhardta obvladovale področje okoli Spittala ob Dravi. Avstrijski oddelki pri Humbergu, kjer je mostišče preko Drave na položajih pri Bistrici in Rožeku varovala Frimontijeva divizija, so napredovali že proti Ljubelju. Brigada generalmajorja Fölseisa je od Celja prodrla do Podpečnika, kjer se je bila s svojo predhodnico povezala s Frimontijevim odredom na Ljubelju.

Glavnina francosko-italijanske vojske, ki je štela 5 divizij, se je 18. avgusta 1813 že približevala Ljubljani. Ena divizija iz sestave oboroženih sil princa Eugena je svoj premik usmerila proti Trbižu. V Gorico je 19. avgusta prispela zaščitnica Beauharnaisove armade z vrhovnim poveljstvom. 3. namestništvo divizijskega generala Pina je 20. avgusta bilo osredotočilo svoje sile v Ljubljani, ko je prispela predhodnica glavnine francosko-italijanske vojske šele v Postojno. 1., 3. in 4. divizija in poleg njih tudi italijanska garda so se razporedile med Vipavo in Postojno. 2. divizija generala Gratiena je svoje enote razmestila med Trbižem in Beljakom, ki ga je zasedla s 3 bataljoni. Italijanski podkralj princ Eugen Beauharnais je prispel 20. avgusta v Postojno, kjer je ostal s svojim vrhovnim poveljstvom do 22. avgusta.

Gouyonova konjeniška brigada, italijanska garda in Quesnelova, Verierova ter Marcoguetova divizija so med 21. in 27. avgustom prispele v okolico Beljaka. Istočasno je 24. avgusta dosegla Trbiž tudi Quesnelova divizija.

Predhodnica francosko-italijanske vojske se je pri Beljaku in Šmartinu pri Rožeku 19. (21.) avgusta spopadla z enotami generala Frimonta, pri Paternionu pa z brigado generala Ekhardta, ki sta prodirala v osrčje province Koroške. Gratien je usmeril prodiranje svoje divizije proti Šmartinu, kamor so prodirale tudi ostale 3 divizije, ki so 27. avgusta prišle ob Soči na severnoilirsko bojišče. Takoj, ko je Gratien zapustil Beljak, so ga 23. avgusta zasedle Frimontijeve enote, ki so prisilile Gratiena, da se je s svojo 2. divizijo umaknil od korita Zile in se utrdil Pod Vetrovi, od koder je potem skušal 24. avgusta polkovnik Duché s 3 bataljoni ponovno proreti proti Beljaku, kjer mu je onemogočil nadaljnje napredovanje močan odpor bataljona 39. pehotnega polka Duka in oddelek slavonskega 53. pehotnega polka Ivana Jelačića. 28. avgusta je uspelo francosko-italijanskim enotam zavzeti Rožek in potisniti Avstrijce na levi breg Drave. Frimontijevi enoti sta morali zapustiti 29. avgusta Beljak in ga prepustiti Gratienu. Iz Ljubljane je krenila 26. avgusta na koroško bojišče tudi brigada generala Belottija in je na svojem pohodu preko Tržiča dospela na Ljubelj, ki ga je 29. avgusta zavzela ter potisnila Frimontijev odred proti severu.

Iz Zagreba, kjer je bila razporejena glavnina levega krila 2. rezervne skupine glavne avstrijske armade, je 22. avgusta začel prodirati polkovnik Milutinović z bataljonom 8. gradiščanskega graničarskega polka iz sestave brigade generalmajorja Rebrovića proti Novemu mestu. Pri Brežicah so se mu pridružile enote generalmajorja Fölseisa, ki so prodirale na jug proti Savi iz Celja. Ker sta Milutinović in Fölseis ogrozila severovzhodno mejo province Kranjske, se je pridružila Belottijevi brigadi v Ljubljani še Perreymontova konjeniška brigada, ki je znatno okrepila obrambno moč Pinijeve 3. operativne skupine.

Levo krilo notranjeavstrijske vojske generala Radivojevića pri Zagrebu je štelo 9.000 mož. Brigada generalmajorja grofa Nugenta je obvladovala važnejše komunikacije v provinci Civilni Hrvaški vse do Jadranskega morja in je obenem med vojnimi operacijami tesno sodelovala z angleško vojno mornariško eskadro admirala Freementla, ki je imela svoje glavno oporišče na Visu. Eskadra je imela 3 linijske ladje, 1 brik in 1 transportno ladjo.

Nugent je z bataljonom 5. varaždinsko-križevskega graničarskega polka 17. avgusta prekorčil mejno reko Savo in prisilil

Janinovo hrvaško brigado, da se je morala 19. avgusta umakniti iz Karlovca. Ko so se Nugentu pridružili bataljon 4. slunjskega, 5. prvega banskega in 3. ogulinskega graničarskega polka, je osvojil karlovško okrožje in 20. avgusta vkorakal v Karlovac. Iz Karlovca je nadaljeval svoj pohod proti Reki, kjer so generala Greniera oblegali uporni Hrvati. Pred bližajočimi se Nugentovimi hrvaškimi graničarskimi bataljoni je 20. avgusta zapustila Grenierova reška garnizija mesto, v katero je 26. avgusta vkorakal Nugentov bataljon. Grenierova garnizija se je 21. avgusta skušala znova polastiti Reke, vendar se je morala 26. avgusta umakniti iz bližine mesta in 28. avgusta je svoj umik nadaljevala preko Šapjan proti Trstu. 30. avgusta so se začeli tudi Istrani pridruževati Nugentovim enotam.

Razvoj vojnih dogodkov vzdolž celotnega bojišča francosko-italijanske in notranje-avstrijske vojske je narekoval vrhovnemu poveljstvu armade Eugena Beauharnaisa sledeči bojni razpored njegove vojske:

1. namestništvo generala grofa Greniera je pri Šmartinu in Rožeku razporedilo 3. divizijo generala Quesnela, ki sta jo sestavljali brigadi generala Campija in polkovnika Pegota, 1. divizija generala Marcogueta je imela brigadi Dupeyrouxa in Janina v Podkorenu. 1. namestništvo je imelo v svojem sestavu 15.000 mož in 38 topov.

2. namestništvo divizijskega generala Verdierja s 4. divizijo generala Rouyerja, v kateri sta bili Schmitzova in Arnaudova brigada, in z 2. divizijo generala Gratiena, katero sta sestavljali brigadi generala Piata in pribočnika Montfalcona, je pri Beljaku in Pod Vetrovomi razpolagalo s 14.000 možmi in 32 topovi.

3. namestništvo divizijskega generala Pina je imelo v Kranju in na Primorskem 14.000 mož in 32 topov, ki so bili v 5. diviziji generala Palombinija; to sta sestavljali Ruggierova in Galimbertova brigada in v 6. diviziji generala Lecchija, ki je vsebovala brigado generala Belottija in italijansko gardo. Brigada generala Mazzuchelija je tvorila Bonfantinijevo rezervno pehotno divizijo s 3.500 možmi in 18 topovi. Brigadi generalov Pereymonta in Gouyona sta sestavljali konjeniško divizijo generala Mermeta, ki je bila razporejena pri Ljubljani in Trbižu in je štela 2.000 konj in 12 topov. Odred Evgenuevega pribočnika generala Giflenge je pri Paternionu opazoval premike enot avstrijskega generala Ekhardta.

Glavnina avstrijske vojske je bila takrat še vedno zbrana pri Celovcu. Na desnem bregu Drave pri Bistrici je bila Vecseyeva pehotna brigada, ki je varovala mostišče preko Drave pri Humbergu in obvladovala dohod do Ljubelja. Poročnik grof Gödling je prodiral s 1. četo 9. Grethovega lovskega bataljona iz Podljubelja, kjer so ostale druge čete lovskega bataljona, skozi Sv. Lenard proti Ljubelju, s katerega se je 2. septembra umaknil general Belotti v Tržič, kamor mu je sledil Gödling, ki je potisnil Belottijevo brigado dalje proti Kranju. Poveljnik štajerskega 27. pehotnega polka Chastelerja polkovnik Paumgarten je zasedel Kokrski prehod in s 1. brambovskim bataljonom krenil proti Kranju, ki ga je Belotti zapustil in se s 3 bataljoni in 4 topovi umaknil do Medvod.

Zaradi avstrijskega predora položajev italijansko-francoske armade, ki je povzročil vrzel med 1. namestništvom generala Greniera in 2. namestništvom divizijskega generala Verdierja na levem krilu armade in 3. namestništvom divizijskega generala Pina na desnem krilu Evgenove vojske, je hotel italijanski podkralj dokončno zavarovati Ljubelj in je zato vrhovno poveljstvo ukazalo Marcogueto 5. diviziji premik od Podkorena preko Jesenic do Tržiča. Medtem je prodiral Grenier s Quesnelovo divizijo in Rouyerjevi diviziji pripadajočo brigado Schmitza proti Št. Jakobu, istočasno pa je Arnaudova brigada iste divizije Pod Vetrovi utrdila svoje položaje. Divizijski general Verdier je z Gratienovo divizijo ostal pri Beljaku. Med temi premiki francosko-italijanske armade je prispelo v Podkoren vrhovno poveljstvo z italijansko kraljevo gardo. Ker je divizijski general Pino sporočil vrhovnemu poveljstvu, da ogroža Ljubljano, Postojno in Trst levo krilo notranjeavstrijske vojske in ker je obenem tudi levo krilo francosko-italijanske armade pričakovalo napad na svoje položaje pri Bistrici, je 5. septembra italijanski podkralj ukazal divizijskemu generalu Marcogueto utrditi položaje njegove 3. divizije na črti Begunje—Tržič, sam pa je z vrhovnim poveljstvom prispel iz Podkorena na Jesenice, kjer je z okopi utrdil svoje položaje.

Avstrijski generalmajor Vecsey je imel pri Bistrici 8 topov in 5.000 mož. Njegova brigada je bila sestavljena iz 10 čet furlanskega 13. pehotnega polka Reiskega, 2 bataljonov štajerskega 27. pehotnega polka Chastelerja pri Zgornji in Srednji Bistrici, 4 čet 27. pehotnega polka Chastelerja in 4

eskadronov 1. ulanskega polka Merwelda v Spodnji Bistrici. Quesnelova divizija je 6. septembra v dveh kolonah začela napredovati skozi Spodnje Brezje, istočasno je kolona generala Campija zavzela Mače pri Bistrici in dalje dospela do višin, ki dominirajo v okolici. Kolona divizijskega generala Quesnela je s 45. pehotnim polkom, kraljevimi dragonci in 2 polbaterijama prodrla do naselja Sveče pri Bistrici. Premike avstrijske vojske na levem bregu Drave je na gozdnem obronku pri Podgorju pri Rožeku opazoval bataljon iz sestava Evgenove armade. Schmitzova brigada iz Rouyerjeve divizije je dosegla št. Jakob pri Rožeku in se razvrstila na položajih zahodno od enot divizijskega generala Quesnela. Vzdolž Drave je patroljiral bataljon Arnaudove brigade.

Italijanski podkralj princ Evgen Beauharnais je 6. septembra zapustil Jesenice in prodiral z dvema bataljonoma gardnih lovcev skozi dolino Zavrha preko Kočne proti Bistrici. 9. lovski bataljon je prodrl do Bistrice in se tam povezal s Campijevo brigado. Enote divizijskega generala Quesnela so medtem prodirale dalje proti avstrijskim položajem v Zgornji Bistrici, medtem ko je Schmitzova brigada napadala v Spodnji Bistrici okope Vecseyeve brigade. Vendar se je posrečilo majorju baronu Griessu z 9. in 10. četo štajerskega 27. pehotnega polka Chastelerja in polčeto furlanskega 15. pehotnega polka Reiskega zaustaviti Evgenovi vojski prodor do bistriškega mostišča. Z obrobnihi višin je uspelo generalu Campiju prodreti v Vranjico in Šingarico pri Borovljah. Tudi levo krilo generala Schmitza je napredovalo do Spodnje Bistrice in potisnilo iz nje 4 čete furlanskega 15. pehotnega polka Reiskega. Desno krilo Schmitzove brigade je istočasno dospelo do Quesnelove 2. divizije in z njeno pomočjo zavzelo Zgornjo Bistrico. Le grad, pokopališče in reduto sta še branila 2. in 3. divizion lovskega bataljona Neunerja vse dotlej, dokler se nista mogala umakniti pred bataljonom grenadirjev 9. rednega pehotnega polka iz sestave Schmitzove brigade. Ko so francosko-italijanske enote zavzele ključne položaje Vecseyeve konjeniške brigade v okolici Bistrice, se je Vecsey umaknil z ostanki svoje brigade v Podsinja in Svetno ves, kamor mu je sledil tudi divizijski general Quesnel s pehotnim polkom in ga potiskal preko št. Janža do Humberga, kjer je prisilil Vecseya, da se je s svojimi enotami umaknil na levi breg Drave.

Prodor Paumgartnovega 1. brambovskega bataljona do Kranja, iz katerega se je moral Belotti umakniti, je povzročil vrzel med desnim in levim krilom francosko-italijanske armade, ki jo je hotelo 3. namestništvo divizijskega generala Pina odstraniti, da ne bi ogrožala osrednjih področij province Kranjske. Divizijski general Pino je s 5 bataljoni zasedel savski most pri Črnučah, 7 njegovih bataljonov je krenilo proti Višnji gori, kjer so se utrdile enote iz Rebrovičeve brigade, katerih prednje straže so segale že do Šmarja, 3 bataljone je Pino razporedil na cesti Ljubljana—Reka. V Ljubljani koncentrirane enote Belottijeve brigade so 2. septembra pričele prodirati proti Kranju in so ga zavzele po Paumgartnovem umiku.

Kljub neuspehom desnokrilne skupine notranjeavstrijske vojske so enote levega krila divizije generala Pavla Radivojevića prodirale dalje. 2. septembra je prodiral kapetan Lazarević s 40 graničarji 5. varaždinsko-križevskega graničarskega polka in 12 huzarji 5. huzarskega polka Radetzkega iz Lipe proti Veprincu in se potem povezal z Nugentovimi enotami in angleško vojno eskadro, ki je tedaj operirala v Kvarnerju in ob istrski obali. Vdor predhodnice avstrijskega levega krila v bližino Istre je ogrožal garnizije provinc Istre in Civilne Hrvaške na Istrskem polotoku in prisilil skrajno desno krilo francosko-italijanske armade, da se je pričelo udeleževati bojev z Nugentovimi silami. Garniziji iz Pulja in Rovinja sta krenili proti Žminju, kjer sta se združili, in 3. septembra dospeli v Pazin. Od tam sta 4. septembra nadaljevali pohod proti Učki gori. Tudi Lazarević je nadaljeval pohod v Istro in 3. septembra prekoračil sedlo Učke gore in došel v Vranje, kjer so se mu pridružili vojaki nekdanjega tržaškega prostovoljskega bataljona. Še isti dan je došel do Čerovelj, kamor je prodrl iz Pazina tudi nasprotnikov odred, ki so ga sestavljali italijanski bataljon 4. lahkega pehotnega polka, 2 četi 2. otoškega graničarskega polka in 80 francoskih topničarjev in orožnikov. Odred, ki je štel le 1.200 mož in 3 topove, se je moral pred premočjo Lazarevičevih enot umakniti do Lindarske gore in potem še dalje do Pazina. V spopadu z Lazarevičem je 4. septembra izgubilo francosko topništvo dve havbici. Umik odreda je pri vходу v Beramsko dolino varoval trifuntni top, ki so ga kmalu osvojili Avstrijci. Ostanek odreda, 900 mož, se ni moglo dolgo upirati avstrijskemu pritisku in se je vdal in izročil Lazareviću še

ostale 3 topove. Iz Beramske doline je Nugentova predhodnica krenila dalje v Pazin in ga zasedla. Kljub temu se je morala že naslednji dan vrniti na Reko, v katero je vkorakala 6. septembra in se kasneje ponovno vrnila v Pazin.

Potek vojnih operacij je francosko-italijanski kakor tudi notranjeavstrijski armadi kmalu narekoval spremenjen razpored njihovih enot. Quesnelova divizija s Schmitzovo brigado je bila v Bistrici, general Granier v Št. Janžu in njegove enote so bile povezane z Marcoguetovo divizijo v Tržiču in obenem so obvladovale tudi Ljubelj. Gratienova divizija je bila v Beljaku, Arnaudova brigada je bila razporejena v Pod Vetrovi in Ločilu. Medtem ko je general Giflenga prodiral že proti Paternionu, se je 8. septembra vrhovno poveljstvo premestilo v Kranj.

Enote avstrijskega generala Fennerja so bile tedaj pri Lienzu v Pustriški dolini (Pusterthal) in Ekhardtova brigada je bila razporejena pri Spittalu. Glavnina desnokrilne skupine notranjeavstrijske armade je bila pri Celovcu in povezana s Frimontovo divizijo pri Vrbi. Fölseisova brigada je obvladovala področje med Kamnikom in Podpečnikom. Glavnina Rebrovičeve brigade je bila pri Novem mestu, del Nugentove brigade pri Lipi, odred kapetana Lazareviča pa je že prodiral proti Kopru.

Zaradi premoči levokrilne skupine notranjeavstrijske armade na bojiščih 3. namestništva generala Pina je 7. septembra poslal general Palombini 3 bataljone Ruggierijeve brigade iz Postojne po reški cesti proti jugu, da bi ponovno osvojili izgubljene položaje pri Lipi in Jelšanah, ki jih je zavzel Nugent. Istočasno je general Frésia poslal iz Trsta odred v pomoč proti Lipi prodirajočim Ruggierijevim bataljonom. Nugentov kapetan Zucchieri je z 2 četama madžarskega 52. pehotnega polka Franca Karla, 1 četo 5. varaždinsko-križevskega graničarskega polka in 2 trifuntnima topovoma 3. septembra prodiral po postojnski cesti do Trnovega. Istočasno sta prodirali iz Materije proti Hrpelju 2 četi 5. varaždinsko-križevskega graničarskega polka. Napredujoči francosko-italijanski odred je potisnil Avstrijce na njihove prvotne položaje, ki jih niso mogli obdržati in so se morali še nadalje umikati do Podgrada. General Ruggieri je 7. septembra dospel s 3 bataljoni in 4 topovi že pred Trnovo. Kapetan Zucchieri se je moral umakniti proti Jelšanam. Tudi general Nugent je istočasno s 7 pehotnimi četami in 2 huzar-

skima eskadronoma prodiral iz Lipe proti Jelšanam. Med spopadom obeh nasprotnih generalov je uspelo kapetanu Zucchieriju prodreti v Dolenje. Avstrijci so zavrli Ruggierijevo prodiranje in ga prisilili, da se je umaknil proti Postojni. Po njegovem umiku se je Nugentova rezerva vrnila v Lipo. Tja sta se umaknili tudi dve četi graničarjev iz Podgrada pred odredom generala Frésia, ki sta ga sestavljala 2 bataljona z 2 topovoma, ki sta prodrla iz Trsta do Pasjaka. Vendar je uspelo Nugentu s 3 četami 52. pehotnega polka Franca Karla potisniti odred do Hrpelja. Odred je med umikom izgubil 2 topa. Pred Nugentovo premočjo so se morali ostanki odreda umakniti v Trst.

General Belotti je 8. septembra krenil iz Kranja proti Črnučam, da bi pred Fölseisom zavaroval tamkajšni most in obenem nadzoroval področje toka Save do Zaloga. Fölseisova predhodnica, v kateri so bili divizion štajerskega 16. pehotnega polka Lusignana in pol eskadrona 5. huzarskega polka Radetzkega, je bila pri Kamniku, glavnina Fölseisove brigade pri Dobu, divizion štajerskega 27. pehotnega polka Chastelerja je pri Dolu nadzoroval ozemlje med Savo in Bistrico. Belottijeva kolona, sestojeca iz 2 bataljonov, 3. in 4. čete 4. italijanskega pehotnega polka, eskadrona konjeniških lovcev (Chasseurs à cheval) in 2 topov, je dospela v Moste, kjer je zadela na predhodnico divizion 16. pehotnega polka Lusignana. V boj je posegel še vod 1. ulanskega polka Merweldta, ki je prijezdil s Šmarne gore pri Tacnu, kjer ga je nadomestila četa brambovskega bataljona. General Fölseis je poslal iz Doba proti Šmarni gori še 2 četi 27. pehotnega polka Chastelerja, drugi 2 četi istega polka sta pa zasedli Mengeš. Nadaljnji 2 četi sta krenili proti Trzinu, da bi Fölseisove enote zavarovali pred napadom iz smeri Črnuč. Belotti je kljub temu skušal prodreti do Mengša. Vendar so ga po hudem boju potisnile avstrijske enote proti Trzinu. Ker mu ni uspelo prodreti položajev Fölseisove rezerve, se je umikal nazaj proti Mengšu, kjer ga je zavrnil podpolkovnik baron Neugebauer z ostanki obeh bataljonov 16. pehotnega polka Lusignana in obenem tudi iz Kamnika prodirajočo predhodnico. Belotti se je umaknil delno do Loke, delno pa do Mengša. Njegovo topništvo je izgubilo pri umiku 2 topa, ostanki njegove brigade so se pa umaknili v gozdove.

Potek vojnih operacij je 10. septembra narekoval francosko-italijanski armadi na-

slednji razpored njenih enot: 2. operativna skupina generala Verdiera je branila območje Drave in varovala mostišči pri Rožku in Humbergu, obenem pa je tudi opazovala premike avstrijskega desnega krila pri Spittalu in Sachsenburgu. Dva njena bataljona sta zasedla Beljak. Poveljstvo 2. namestništva Verdiera je bilo v Bekštajnu.

1. operativna skupina generala Greniera je branila ozemlje ob Savi. Quesnelova divizija je bila pri Trziču in Kranju, njena 2. bataljona sta varovala Ljubelj. Severno je bila povezana z desnim krilom 2. operativne skupine. Marcoguetova divizija je bila v Ljubljani in je nadzorovala mostišče pri Črnučah. Njene enote so bile razporejene od Zaloga in zahodno so segale do Studenca v bližini Ljubljane.

Palombinijeva divizija je 10. septembra prispela v Lož in od tam krenila dalje proti položajem Nugentovih enot. Vrhovno poveljstvo francosko-italijanske armade je 11. septembra zapustilo Kranj in se premestilo v Ljubljano, od koder so krenili proti Šmarju 4 bataljoni italijanske garde in konjeniška baterija. Divizijski general Pino je usmeril premik Ruggierijeve brigade ponovno v bližino Ljubljane. Proti Šmarju napredujočim enotam italijanske garde in topništva se je blizu Višnje gore pridružil še bataljon iz sestava Ruggierijeve brigade,

ki je prodiral proti Šmarju, kjer se je na bojnih položajih utrdil polkovnik Teodor Milutinović Milowsky; ta je poveljeval 8. gradiščanskemu graničar. polku ter z bataljonom, sestojčim iz 6 čet in dveh eskadronov 5. huzarskega polka Radetzkega prodril do Šmarja, kamor je 13. septembra dospelo tudi čelo francosko-italijanske kolone po cesti iz Ljubljane. Milutinović je moral umakniti svoje predstraže in zbrati svoje enote na višinah pri Šmarju. Pri Beli cerkvi (tega kraja ni več na današnjih topografskih kartah) je četa kapetana Martinija varovala Milutinovićevo levo krilo, medtem ko je na njegovem desnem krilu bila četa kapetana Nikšića. Tem enotam sta se pridružili še 2 četi 5. varaždinsko-križevskega graničarskega polka z 2 trifuntnima topovoma. V globeli pred naseljem je italijanski podkralj Evgen razpostavil 2 bataljona italijanske garde, 2 eskadrona kraljevskih dragoncev in konjeniško baterijo. Bataljon italijanske garde je prodiral proti avstrijskim položajem na višinah pri Beli cerkvi, drugi je krenil proti severovzhodu, da je obšel desno krilo Milutinovićeve enote. Kljub dobro premišljenemu strateškemu bočnemu napadu francosko-italijanskih enot na avstrijske položaje so se morale Eugenove sile umakniti zaradi avstrijske premoči.

(Se nadaljuje)

OBVESTILO

UREDNIŠKI ODBOR KRONIKE JE SKLENIL NA SVOJI SEJI
DNE 15. MARCA 1963 ZVISATI NAROČNINO NA

800 din

ZA LETNIK PRIČENSI Z LETNIKOM XI. - 1963, POSAMEZNA
ŠTEVILKA PA BO STALA OD LETOS DALJE 500 DIN. PRO-
SIMO VSE TISTE NAROČNIKE, KI SO ZA LETNIK 1963 ŽE
NAKAZALI 400 DIN, DA DOPLAČAJO ŠE 400 DIN NA TEKOCI
RAČUN KRONIKE ŠT. 600-14/608-85 (NARODNA BANKA, MI-
KLOŠIČEVA 8, LJUBLJANA)

UREDNIŠKI ODBOR
KRONIKE

